

Onder professoren 2

64

‘Docenten moeten beter aansluiten bij interesse van kinderen’

Interview met Helma van Lierop, hoogleraar jeugdliteratuur

Uit het nieuwste rapport van het Sociaal Cultureel Planbureau blijkt dat leerlingen steeds minder lezen. Las een gemiddelde veertienjarige in 1990 nog twintig minuten per dag, inmiddels is dat gedaald tot vier minuten. Hoewel leraren over het algemeen wel menen dat zij ‘leespleziergericht’ te werk gaan, heeft dat niet tot meer lezen geleid. Hoogleraar jeugdliteratuur Helma van Lierop geeft haar visie.

‘Kinderen willen graag boeken lezen die bij hun eigen denk- en belevingswereld aansluiten, maar krijgen van docenten vaak alleen de werken uit de canon voorgeschoteld’

‘Ja, ik denk dat het jammer is dat kinderen minder boeken lezen. Lezen is een persoonlijke verrijking. Het stimuleert de verbeeldingswereld, de fantasie en het werkt ook ontspannend. Saskia Tellegen heeft voor haar proefschrift *Waarom zou je lezen?* (1987) deze vraag voorgelegd aan een groot aantal kinderen. Afleiding, ontspanning en het krijgen van een beter humeur worden vaak als antwoord gegeven.

‘Kinderen willen graag boeken lezen die bij hun eigen denk- en belevingswereld aansluiten, terwijl ze van docenten vaak alleen de werken uit de canon voorgeschoteld krijgen, zoals uit recent onderzoek van Marc Verboord blijkt. Men deinst nog altijd voor de leerlinggerichte methode terug uit angst de diversiteit te verliezen, alsof leerlingen dan alleen nog Paul van Loon en Carry Slee zouden lezen, maar dat laatste waag ik toch te betwijfelen. Ik heb de leesvoorkeuren van kinderen onlangs nog in een kwalitatief onderzoek in kaart gebracht. Op mijn vraag aan honderdtwintig kinderen wat hun favoriete boek was, kreeg ik zevenenzeventig verschillende titels te horen. Met die eenzijdigheid van de keuze van kinderen valt het blijkbaar dus wel mee. Bovendien blinken sterk canongerichte docenten ook niet bepaald uit in diversiteit en veelzijdigheid. Gevoel voor smaak en oog voor kwaliteit kun je naar mijn idee het beste ontwikkelen als je aansluit bij wat kinderen zelf interesseert.’

Optimistisch einde ‘Wat volgens mij van groot belang is, is dat de overgang van jeugdboeken naar adolescentie- en volwassenenliteratuur goed begeleid wordt.

Je zou op middelbare scholen bijvoorbeeld met dossiers kunnen werken, waarin je op grond van een specifiek thema boeken uit verschillende leeftijdscategorieën uitzoekt. Vervolgens ga je samen met de leerlingen de verschillen in stijl, register en aanpak bespreken en analyseren. Een van de meest in het oog springende verschillen tussen jeugdboeken en volwassenenliteratuur is niet zozeer een verschil in aanpak, als wel in afloop: jeugdboeken krijgen toch meestal een optimistisch einde mee. Om een voorbeeld te noemen: *Spookliefde* van Vonne van der Meer en *De Bijenkoningin* van Veronica Hazelhoff gaan allebei over een driehoeksverhouding; in beide gevallen vindt er een gebeurtenis plaats die een radicale ommekeer betekent. In *Spookliefde* is die ommekeer tamelijk onherstelbaar en destructief, terwijl *De Bijenkoningin* hoopvoller eindigt, in de trant van “met vrienden weet je het maar nooit”. Je vermoedt dat het wel goed komt. Behalve dat morele verschil wordt er in jeugdboeken meer hulp geboden bij de interpretatie.

‘Het is jammer dat weinig middelbareschooldocenten de jeugd- en adolescentieliteratuur goed kennen, op grond waarvan ze dergelijke dossiers zouden kunnen maken en deze “grensverkeerdiscussie” zouden kunnen voeren. Er heerst ten aanzien van jeugdboeken over het algemeen nog een te sterke hokjesgeest. Niet alleen op scholen, maar bijvoorbeeld ook in de pers. Jeugdboekenschrijvers worden zelden door literaire critici van volwassenenliteratuur besproken. En omgekeerd geldt hetzelfde. Als Joke van Leeuwen bijvoorbeeld een boek voor volwassenen schrijft, zal geen jeugdboekencriticus zijn of haar vingers eraan branden. Men blijft angstvallig op zijn eigen gebied. Ik denk dat het belangrijk is als de overgang tussen beide genres wat vaker en wat soepeler gemaakt zou worden. Er heersen nogal wat vooroordelen over elkaar, terwijl je ook goed van elkaars kennis en vaardigheden kunt profiteren.’

‘Nee, het ligt natuurlijk niet alleen aan de docenten dat leerlingen steeds minder lezen. Er is ook nogal wat concurrentie op de markt gekomen. Kinderen hebben het tegenwoordig erg druk, met clubjes, sport, creatieve vakken, en de televisie en computer niet te vergeten. Er blijft weinig tijd over voor lezen. Een dag heeft ten slotte maar 24 uur. Toch is dat niet de enige reden. Ik denk ook dat er op school weliswaar veel activiteiten georganiseerd worden, en de technische aspecten van het lezen veel aandacht krijgen, maar dat het onderwijzend personeel onvoldoende geschoold wordt in specifieke kennis van de jeugdliteratuur. Er zijn pabo’s waar de studenten tijdens hun hele opleiding maar vier jeugdboeken hoeven te lezen. Het wordt toch nog vaak als iets voor erbij gezien, en niet als een essentieel onderdeel van de opleiding. Dat wreekt zich later bij de kennis van de jeugdliteratuur en het bepalen van het boekenaanbod.

‘De wil om te lezen zou bij de docenten zelf ook meer gestimuleerd kunnen worden. Daarnaast zouden hun literaire competenties beter ontwikkeld kunnen worden. Er is te weinig kennis en vaardigheid op met name lagere scholen om op een interessante en waardevolle wijze met literatuur aan de gang te gaan. Het aanbod is op dit moment niet gevarieerd genoeg en dan stimuleer je de creativiteit van kinderen onvoldoende. Er worden nu op school wel erg veel gedichtjes volgens hetzelfde stramien gemaakt. Het zou goed zijn als er eens meer gedichten op school gelezen zouden worden. Er wordt tegenwoordig prachtige poëzie voor kinderen uitgegeven.

65

‘Er heerst nog een te sterke hokjesgeest. Als Joke van Leeuwen een boek voor volwassenen schrijft, zal geen jeugdboekencriticus zijn vingers eraan branden’

‘Dat brengt me op het volgende punt. **Ik vind dat er in Nederland veel meer geld in de schoolbibliotheken gestoken moet worden.** In Denemarken worden de bibliotheken bijvoorbeeld door de overheid goed op peil gehouden, zodat de leerlingen niet alleen oude boeken, maar ook de allernieuwste literatuur tot hun beschikking hebben. Dat motiveert kinderen om er meer gebruik van te maken. Alles valt of staat nu eenmaal met motivatie.’

‘Ik vind dat er in Nederland veel meer geld in de schoolbibliotheken gestoken moet worden’

Verwerkingscircus ‘Ik heb ook wel eens het idee dat de manier waarop lezen gestimuleerd wordt, met allerlei “leuke” activiteiten eromheen, wel eens averechts zou kunnen werken. Ik had daar vroeger zelf zo’n hekel aan, dat ik over een boek allerlei opdrachten of leuke tekeningen moest maken, ik wilde dat boek gewoon lezen, punt uit. Je moet volgens mij erg uitkijken dat we niet doorschieten met dat hele verwerkingscircus, zal ik maar zeggen. De literatuurwetenschapper Korsten uit Utrecht meent dat je ook niet de illusie moet hebben dat je iedereen kunt bereiken, dat je gerust op die kinderen mag mikken die ook echt interesse voor literatuur hebben. Dat is zo, maar tegelijkertijd vind ik wel dat je moet proberen zo veel mogelijk kinderen te bereiken. Je moet alleen niet vergeten dat kinderen niet allemaal dezelfde interesses hebben of hetzelfde niveau halen.

‘Ik herinner me dat Rick van der Ploeg een aantal jaren geleden een kist vol boeken die met Gouden en Zilveren Griffels waren bekroond naar elke lagere school wilde sturen. Op zich is het natuurlijk een aardig idee om alle lagere scholen in één klap met hoge kwaliteit te bestoken, maar er kleven ook nadelen aan. Je moet namelijk wel bedenken dat een Griffelboek niet per definitie voor ieder kind het meest geschikte boek is. Voor sommige kinderen zijn Griffels te hoog gegrepen of ze sluiten niet aan bij hun lees- en/of levenservaring. De met veel Griffels bekroonde boeken van Imme Dros bijvoorbeeld zijn eerder bedoeld voor kinderen van boven de twaalf. Zoals te verwachten viel, kwamen er dan ook nogal wat negatieve reacties van scholen die zo’n Griffelkist helemaal niet wilden hebben, maar liever een som geld kregen, waarvoor ze de boeken konden kopen die wel bij de belangstelling van hun leerlingen aansloten.’

‘Er wordt vaak zomaar ergens geld tegenaan gegooid, zonder dat er van tevoren goed nagedacht is over de doelgroep of over de doelstelling’

‘Over het algemeen kun je zeggen dat er meer visie moet komen op beleid. Er wordt vaak zomaar ergens geld tegenaan gegooid, zonder dat er van tevoren goed nagedacht is over de doelgroep of over de doelstelling. Er wordt ook te weinig onderzoek gedaan naar de effecten en resultaten van veel acties en projecten op het gebied van de leesbevordering. Het vak jeugdliteratuur wordt eigenlijk te weinig serieus genomen. Er wordt binnen het wetenschappelijke letterenveld nog altijd een beetje geringschattend over jeugdboeken gedaan, terwijl dat toch de boeken zijn die al dan niet het startschot geven voor een leescarrière. Als je ziet hoe weinig onderzoekers zich in Nederland met jeugdliteratuur bezighouden in vergelijking tot de volwassenenliteratuur, dan is die verhouding wel een beetje uit het lood geslagen.’

Snel scoren ‘Ons vak kan niet alleen veel betekenen voor concreet beleid, maar ook de kans van slagen van bepaalde leesprojecten doen toenemen. Er zijn nogal wat leesprojecten geweest die erg veel tijd en geld gekost hebben, en waarvan de resultaten te verwaarlozen zijn. Er wordt echt te weinig onderzoek gedaan naar de effecten en resultaten van leesbevorderingsprojecten. Ik heb in Tilburg een

onderzoekje gedaan naar de effecten van bijvoorbeeld Boekenpret. Dat was een project vanuit de consultatiebureaus. Boekenpretgezinnen kregen een jaar lang intensieve begeleiding op het gebied van lezen, om de interactie tussen moeder en kind te stimuleren. Wij hebben onderzocht of die boekenpretouders een andere attitude ten opzichte van jeugdliteratuur hadden gekregen en of bij de kinderen al ontluikende geletterdheidsvaardigheden te ontdekken waren. Dat bleek allebei het geval. Maar dit onderzoek was echt een uitzondering. Meestal wordt er na afloop van een project nauwelijks geëvalueerd.

‘Er moet inderdaad van tevoren beter nagedacht worden welke doelgroep men precies wil bereiken. De projecten moeten beter gespecificeerd worden voor de verschillende doelgroepen. Maar beleidsmakers willen over het algemeen snel scoren. Een voorbeeld hiervan is ‘Niet storen, ik lees’, een project dat ooit in Rotterdam gedaan is. Enorme hoeveelheden geld zijn erin gestoken, maar er was van tevoren nauwelijks verkennend onderzoek gedaan. Dus werd de doelgroep veel te groot, werden er te veel verschillende activiteiten georganiseerd, zodat het een versnipperd geheel werd en de boodschap niet of nauwelijks overkwam. Je moet je bij dergelijke projecten altijd afvragen wie de belangrijkste bemiddelaars zijn. Zo werden in Rotterdam de lagere scholen overgeslagen, terwijl onderwijzers natuurlijk een cruciale rol spelen bij de leesbevordering. Het zijn vooral die bemiddelaars, de docenten en overige begeleiders, die kinderen met kunst vertrouwd moeten maken. Ja, Paul Biegel heeft wat dat betreft zeker gelijk als hij stelt dat er echt meer geld voor beter onderwijs moet komen.

‘Ten slotte is het volgens mij zo dat je niet voor elk kunstveld noodzakelijkerwijze een speciaal kindertraject moet opzetten. Het is minstens zo belangrijk dat de bemiddelaars goed opgeleid worden om de verschillende kunstuitingen op een boeiende manier aan kinderen aan te bieden. **We moeten ervoor waken dat we niet overdrijven in onze poging de kunst te zeer voor kinderen aan te willen passen, door deze steeds maar leuker, speelser en toegankelijker te maken, totdat er uiteindelijk slechts amusement overblijft.** Dan lopen we namelijk het risico aan ons eigenlijke doel, kinderen met kunst in aanraking te brengen, voorbij te schieten.’

‘We moeten ervoor waken dat we de kunst niet zozeer voor kinderen willen aanpassen dat er uiteindelijk slechts amusement overblijft’